

TÜRKİYE
İNSAN HAKLARI VE
EŞİTLİK KURUMU

**ERZURUM AŞKALE GERİ GÖNDERME
MERKEZİ ZİYARETİ
(Rapor No: 2018 / 16)**

(Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu'nun 2018/109 sayılı kararında oybirliği ile kabul edilmiştir.)

ARALIK 2018

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
A. GİRİŞ	1
B. GENEL BİLGİLER	3
B.1. MERKEZ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	3
B.1.1. MERKEZİN FİZİKSEL KOŞULLARI.....	3
B.1.2. MERKEZ PERSONELİ	4
B.2. ÖZGÜRLÜĞÜNDEN MAHRUM BIRAKILAN KİŞİLER	4
C. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER	5
C.1. FİZİKSEL KOŞULLAR.....	5
C.2. ÖZGÜRLÜĞÜNDEN MAHRUM BIRAKILAN KİŞİLERE DAİR TUTUM, DAVRANIŞ VE HİZMETLERE İLİŞKİN TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER	8
KAYIT	8
MÜRACAAT VE İDARİ/HUKUKİ SÜREÇLER	9
DIŞ DÜNYA İLE İLETİŞİM, AÇIK HAVADAN FAYDALANMA VE SOSYAL FAALİYETLER.....	10
SAĞLIK	11
EĞİTİM.....	13
TEMİZLİK VE HİJYEN.....	13
REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN DURUMU	14
D. TAVSİYELER	15
D.1. MERKEZ İDARESİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER.....	15
D.2. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE YÖNELİK TAVSİYELER	18
D.3. SAĞLIK BAKANLIĞI'NA YÖNELİK TAVSİYELER.....	18
D.4. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI İL MÜDÜRLÜKLERİNE YÖNELİK TAVSİYELER	18

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
AİÖK	: Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelenin veya Cezaların Önlenmesi Komitesi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GGM-1	: Geri Gönderme Merkezi-1
GGM-2	: Geri Gönderme Merkezi-2
m.	: madde
OPCAT	: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol
prg.	: paragraf
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UÖM	: Ulusal Önleme Mekanizması
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

A. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK); 6701 sayılı Kanunla, insan onurunu temel olarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.
2. Türkiye, 14 Eylül 2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 tarihinde onaylayarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'in amacı: *“bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır.”*¹
3. 6701 sayılı TİHEK Kanununun 9/1-ı bendi uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde Ulusal Önleme Mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında bulunmaktadır. Kanunun 2/1-k bendine göre UÖM: *“İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi”* ifade etmektedir.
4. Geri gönderme merkezleri kişilerin özgürlüğünden mahrum bırakıldığı ya da koruma altına alındığı yerlerden birisi olup temel dayanağını 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda (YUKK) bulmaktadır. YUKK'un geri gönderme merkezi başlıklı 58 inci maddesi; *“(1) idari gözetime alınan yabancıların, geri gönderme merkezlerinde tutulacağı, (2) geri gönderme merkezlerinin İçişleri Bakanlığı tarafından işletileceği, Bakanlığın kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yaparak bu merkezleri işletirebileceği, (3) geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idari gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenleneceği”* hükümlerini haizdir.

¹ Uluslararası Af Örgütü, **Combating Torture: A Manual for Action**, 1. Baskı, Londra, 2003, s. 141-142.

5. 22 Nisan 2014 tarih ve 28980 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik”in 3/1-ç bendine göre geri gönderme merkezi; “*idari gözetim altına alınan yabancıların barındırılmaları ve kontrol altında tutulmaları amacıyla kurulan ve doğrudan işletilen veya kamu kurum ve kuruluşlarıyla, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılarak işlettirilen merkezleri*” ifade etmektedir.
6. 6701 sayılı TİHEK Kanununun 9/1-j bendinde, kurumun özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görevini haiz olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda idari gözetime alınan yabancıların tutulduğu geri gönderme merkezlerine ziyaret gerçekleştirme TİHEK’in görev ve yetki alanına girmektedir. Bu bağlamda, Erzurum/Aşkale Gönderme Merkezi OPCAT bağlamında Kurumun ziyaret düzenlediği merkezlerden birisidir.
7. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu üyesi Dilek ERTÜRK’ün eşliğindeki ziyaret heyetinde, Birim Koordinatörü Mehmet BAYHAN, Birim Koordinatörü Emre YILDIZ, Hâkim Gülden DEMİREL KAYMAZ ile Uzman Yardımcıları Bengü Merve DERİN TÜRKÖĞLU, Mehmet Alp DİDİNMEZ ve Nesrin ÖZTÜRK yer almıştır. Ayrıca talebimiz üzerine Heyete, Erzurum Valiliğinin görevlendirmesi ile Doktor Yücel ALAYLAR ile Psikolog Ruken AYGAZ dâhil edilmiştir.
8. Bu rapor, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 13.03.2018 tarih ve 2018/35 sayılı kararı ile 10.09.2018 tarihli Başkanlık Görev Emri uyarınca Erzurum Aşkale Geri Gönderme Merkezi²’ne 12.08.2018 tarihinde gerçekleştirilen izleme ziyareti³ neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

² Erzurum Aşkale Geri Gönderme Merkezi, Erzurum’da bulunan Kabul ve Barınma Merkezi’nin de Geri Gönderme Merkezine dönüştürülmesi neticesinde iki ayrı binadan oluşan bir yapı haline gelmiştir. Başından beri geri gönderme merkezi olarak kullanılan bina Geri Gönderme Merkezi 1 olarak; Kabul ve Barınma Merkezinden dönüştürülen bina ise Geri Gönderme Merkezi-2 olarak adlandırılmaktadır. Her iki Merkez, tek elden idare edilmektedir. Bundan sonra her iki Merkezi anlatmak için “Merkezler”; Geri Gönderme Merkezi 1 için GGM-1; Geri Gönderme Merkezi 2 için GGM-2 ifadeleri kullanılacaktır.

³ OPCAT bağlamında gerçekleştirilecek ziyaretler orijinal metinlerde “monitoring visits” olarak adlandırılmaktadır. Bu ziyaretler birçok Türkçe metinde kendine “izleme ziyaretleri” olarak yer bulmuştur.

B. GENEL BİLGİLER

B.1. MERKEZ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

B.1.1. MERKEZİN FİZİKSEL KOŞULLARI

9. Her iki merkez toplam 35000 metrekare alan üzerine kurulmuştur. GGM-1, 4 adet yabancı barınan bloğu ve 1 adet idari bloktan oluşmakta, GGM-2 ise 2 adet yabancı barınan bloğu ve 1 adet idari bloktan oluşmaktadır.
10. Her iki GGM'nin ısınması merkezi sistem doğalgaz ile sağlanmakta ve merkezlerde 24 saat sıcak su bulunmaktadır. Ayrıca elektrik kesintileri için jeneratör, yangına karşı ise alarm sistemi bulunmaktadır.
11. GGM-1'in bahçesi iki ayrı güvenlik bölgesine ayrılmıştır. İç kısımda kalan bölgenin güvenliği özel güvenlik görevlileri tarafından sağlanırken dış kısımda kalan bölgenin güvenliği Jandarma tarafından sağlanmaktadır.
12. GGM-1'in açık alanında, çocuklar için oyun parkı/alanı, yetişkinler için toprak zeminli futbol, basketbol ve voleybol sahası vardır. Sayılan sosyal aktivite alanları Jandarmanın kontrol ettiği ikinci güvenlik bölgesinde kalmaktadır. GGM-2'nin bahçesinde ise çocuklar için oyun parkı ve kapalı oyun salonu bulunmaktadır.
13. GGM-1'in kapalı ortak kullanım alanlarında; yemekhaneler, kadın ve erkekler için ayrı ibadet odaları, çocuklar için oyun ve faaliyet odaları, yetişkinler için derslikler, kütüphane, revir, abdesthane, internet odası (özgürlüğünden mahrum bırakılanların internet odasına erişimi yoktur), projeksiyonlu toplantı/sinema salonu, kuaför ve berber salonu bulunmaktadır. GGM-2'nin kapalı alanları da benzer özelliklere sahiptir.
14. GGM-1'de 63 adet genel kullanıma açık tuvalet, 10 adet engelli tuvaleti ve 57 adet banyo bulunmaktadır. GGM-2'de ise 142 adet genel kullanıma açık tuvaletin yanı sıra 8 adet engelli tuvaleti ve 60 adet banyo bulunmaktadır.
15. GGM'lerin koridorlarında ankesörlü telefon bulunmaktadır.
16. GGM-1'in bodrum katında çamaşırhane, temizlik malzemeleri deposu, elektrik odası ve barınanlar için malzeme deposu mevcuttur.

17. GGM'lerde güvenlik için 600 civarında kamera bulunmaktadır. Kamera kayıtları kapalı devre televizyon ofisinden (CCTV) izlenebilmektedir. GGM-1'de kayıtlar 48 saat, GGM-2'de 6 aya kadar tutulabilmektedir. Ayrıca iki GGM'nin girişinde de yabancıların kabulü sırasında arama yapılabilmesi için X-Ray cihazı bulunmaktadır.
18. Engelliler için merkezin bazı bloklarında engelli odalarının bulunduğu ve bu odalara asansörle ulaşımın mümkün olduğu belirtilmiştir.

B.1.2. MERKEZ PERSONELİ

19. Merkez Müdür Vekili tarafından yönetilen Merkezlerden, GGM-1'de 6 il göç uzman yardımcısı, 2 polis memuru, 1 büro memuru, 77 güvenlik görevlisi, 16 temizlik görevlisi, 5 teknik personel, 7 yemekhane şirketi personeli ile 22 aylık proje kapsamında görevlendirilen 1 gıda mühendisi, 3 tercüman, 2 psikolog, 1 sosyal çalışmacı, 1 şoför, 1 teknik personelden oluşan, 17'si kadın olmak üzere toplam 123 personel bulunmaktadır.
20. GGM-2'de ise 6 il göç uzmanı, 2 polis memuru, 1 büro memuru, 17 temizlik görevlisi, 28 güvenlik görevlisi, 8 yemekhane şirketi personeli, 7 teknik personel ile 22 aylık proje kapsamında görevlendirilen 3 tercüman, 2 psikolog ve 1 sosyal çalışmacıdan oluşan 11'i kadın olmak üzere toplam 74 personel bulunmaktadır.
21. Merkezlerde Aşkale Toplum Sağlığı Merkezi tarafından görevlendirilen 1 adet doktor görev yapmaktadır.
22. Mevcut personele yönelik olarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde uygulamalı sınır dışı eğitimi verildiği; ancak personelin işkence ve kötü muameleyi inceleme ve belgelendirme için özel bir eğitim almadığı bildirilmiştir. Merkez idaresi tarafından personelin eğitim müfredatının GİGM tarafından hazırlanıp verildiği, bu konuda Merkez idaresinde herhangi bir bilgi ve belgenin bulunmadığı ifade edilmiştir.
23. Merkezlerde sınır dışı vb. işlemleri yapan uzman ve uzman yardımcısı sayısı toplam 12 olup kişi başına düşen dosya sayısı ortalama üç yüz adettir.

B.2. ÖZGÜRLÜĞÜNDEN MAHRUM BIRAKILAN KİŞİLER

24. Her iki Merkezin kapasitesi 750'şer kişidir. Merkezlerde, özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların sayısı, düzensiz göç hareketlerine göre değişiklik gösterebilmekte olup ziyaret

tarihi itibari ile (12 Eylül 2018), GGM-1’de 627; GGM-2’de 530 olmak üzere farklı uyruklardan toplam 1.157 yabancı barınmaktadır. Bu uyruklar; Afganistan, Pakistan, Filistin, Irak, İran, Mısır, Myanmar, Rusya, Suriye, Türkmenistan, Bangladeş vb. şeklinde sıralanmaktadır.

25. Mevcut içerisinde, 65 yaş ve üzeri 1 yabancı, 1 engelli yabancı, 16 çocuk ve 14 kadın bulunmaktadır. 14 kadından 1’i hamile iken emziren yabancı kadın sayısı 2’dir. Merkezlerde 8 refakatli çocuk bulunmakta olup refakatsiz çocuk bulunmamaktadır.
26. Merkezlere gelen ailelerin aynı bölümde barındırıldığı; ailelerin Merkezlerde bir haftadan fazla kalmamasına özen gösterildiği, özgürlüğünden mahrum bırakılan diğer yabancıların sınır dışı işlemlerinin hızlandırılması için de kolluk kuvvetleriyle işbirliği içinde yoğun bir biçimde çalışıldığı ifade edilmiştir.

C. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

27. GGM-1’in ve GGM-2’nin kapalı ortak kullanım alanlarında; yemekhaneler, kadın ve erkekler için ayrı ibadet odaları, çocuklar için oyun ve faaliyet odaları, yetişkinler için derslikler, kütüphane, revir, abdesthane, internet odası (özgürlüğünden mahrum bırakılanların internet odasına erişimi yoktur), projeksiyonlu toplantı/sinema salonu, kuaför ve berber salonu bulunmaktadır. Bu bağlamda söz konusu hizmetlerin sunulduğu alanlar ziyaret heyetince ziyaret edilmiştir.

C.1. FİZİKSEL KOŞULLAR

28. Merkezin fiziksel koşulları ve yaşam alanları incelendiğinde; özgürlüğünden mahrum bırakılanların; uyrukları, aile birliğinin sağlanması, medeni hali ve cinsiyeti gibi hususların göz önünde bulundurularak yerleştirildiği gözlemlenmiştir. GGM-1 ve GGM-2 şeklinde iki ayrı binadan oluşan Merkezin GGM-1 binasında bulunan 4 bloğunda da özgürlüğünden mahrum bırakılan bekâr erkek yabancılar barındırılmaktadır. GGM-2 binasında ise yabancıların barınması için iki blok bulunmakta olup zemin katta aile olarak gelenler bir arada barındırılırken üst katlarda bekâr erkek yabancılar barındırılmaktadır. Merkezde özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancı kadın sayısı erkek sayısına oranla oldukça az olup söz konusu kişiler GGM-2’nin en üst katında barındırılmaktadırlar. Refakatsiz çocuklar Merkeze kabul edilmemektedir.

29. Merkezde barındırılanların tutuldukları bölümler odalardan oluşan bloklar şeklinde tasarlanmıştır. Odalardan bir tanesi televizyon odası olarak kullanılmaktadır. Kimi bloklarda tuvalet ve banyo ortak kullanılmakta olup odalarda kalan kişi sayısı ortalama 6'dır. Bu kısımlarda genel olarak ranzalar ve eşya dolapları, masa ve sandalyeler bulunmaktadır. Odalarda perde bulunmadığı görülmüştür. İdare, Merkezler yapıldığında bütün odalarda perde bulunduğunu; anca özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların perdelerin kenarlarındaki telleri ve ipleri birbirlerine zarar vermek amacıyla kullandıkları için odalardaki perdeleri çıkarmak durumunda kaldıklarını belirtmiştir.
30. Merkezdeki odalarda genellikle 1 adet banyo ve tuvalet bulunduğu, kimi bloklarda tuvalet ve banyonun ortak kullanıldığı; tuvalet ve banyolarda klozet kapaklarının ve kapı kollarının kırılması, tavanların nemlenmesi, tuvalet giderlerinin tıkalı olması gibi tadilat gerektirecek eksikliklerin bulunduğu görülmüştür. İdare tarafından bu durumla ilgili olarak bazı parçaların sipariş edildiği ve beklendiği; ancak ödenek yetersizliği nedeniyle bütün eksiklikleri giderme konusunda güçlük yaşadıkları bilgisi verilmiştir. Ayrıca idare, özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların tuvaletlere pet şişe vb. cisimler atması nedeniyle tuvaletlerin çok sık tıkanıp ve bu nedenle su sızmalarının yaşandığını belirtmiştir.
31. Diğer taraftan özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların büyük çoğunluğunun oda ve koridor duvarlarını pencere camlarının kenarlarında bulunan pencere fitilleriyle resimler ve çizimler yapmak suretiyle tahrip ettikleri görülmüştür.
32. GGM-1'de sıcak suyun 24 saat akmakta olduğu ifade edilirken GGM-2'nin son iki katında zaman zaman su kesintileri olduğu belirtilmiş; idare tarafından da bu durum doğrulanmış, kesintisiz su verilebilmesi için çalışmaların devam ettiği belirtilmiştir.
33. Merkezlerde bulunanlara günde üç öğün ücretsiz yemek sağlandığı ve yemek konusunda özel durumu olan kişilere göre menülerin hazırlandığı belirtilmiştir. GGM-1'de birinci katta bir ikinci katta iki tane olmak üzere üç yemekhane bulunmaktadır. Yemekhanede yemeklerin dağıtımını tek kullanımlık tabldotlarla yapılmaktadır. Yemek için Erzurum'da faaliyet gösteren bir firma ile anlaşılmış olup, özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılarla her öğün için dört çeşitten oluşan üç öğün yemek verilmektedir. Yemek dağıtımının yapıldığı bölmenin duvarları tarafsızlığı sağlamak için yemek dağıtımını yapan personelin yemek almaya gelen yabancıların yüzünü görmeyeceği şekilde tasarlanmıştır.

Yemekhanelerde bank sistemi bulunmaktadır. Yabancılar burada yemeklerini bir arada yemektirler.

34. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılara içme suyu günde üç öğün yemekle birlikte verilmekle birlikte idare ile yapılan görüşmede GGM-1’de çeşme suyunun içmek için uygun olduğu; ancak GGM-2’de çalışmalar henüz tamamlanmadığı için zaman zaman su kesintisi olduğunu ve bu nedenle bu katlara ayrıca damacana şeklinde içme suyu verildiği ifade edilmiştir. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar içme suyunun yetersiz olmasından ve yemeklerden sonra verilen içme suyunun odalara götürülmesine izin verilmemesinden kaynaklanan rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. Söz konusu iddialara ilişkin olarak idare, pet şişelerin tuvaletlere atılması neticesinde tuvaletler tıkanıdığı için odalara şişe suyu alınmasına izin verilmediği belirtmiştir.
35. Odaların pencereler açılmak suretiyle havalandırıldığı gözlemlenmiştir; ancak bazı odaların pencerelerinin açılan kanatları diğerlerine oranla oldukça küçük olduğundan özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar havasızlık sorununu dile getirmişlerdir. Hatta bu nedenle yazın sıcak günlerinde bazı odaların camlarını kırdıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum idare tarafından da doğrulanmış, Merkezin planlamasından kaynaklanan bir sorun olduğu belirtilmiştir. Merkezdeki odalardan birinde pencerenin sağ kanadının olmadığı görülmüş; özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar cam kanadının bir aydır kırık olduğunu belirtmişlerdir. İdare ile ziyaret tarihinde yapılan görüşmede pencerelerin alüminyum doğrama şeklinde olduğu ve yerelde imalatçısı olmadığı için tamirat sürecinin uzadığı; ancak il merkezinden talebin ivedilikle karşılanacağı ifade edilmiştir. İdareden 16.11.2018 tarihinde alınan bilgiye göre Merkezlerdeki tadilatın 12 Kasım 2018 tarihinde başlatılmış ve tadilat yapılırken bu husus öncelikli olarak gözetilmiştir.
36. Merkezde 2 aydır tutulmakta olan özgürlüğünden mahrum bırakılanlardan bazıları Merkeze girişte kalabalık bir grupla geldiklerinden spor salonunda yaklaşık 15 gün tutulduklarını, 15 gün boyunca banyo dahi yapamadıklarını iddia etmişlerdir. İdare tarafından yoğun göç hareketlerinin olduğu dönemlerde kapasiteyi aşan sayıda yabancıların Merkezlere girişinin yapılması gerektiği; bu dönemlerde Merkezlerde bulunan diğer yabancıların sınırdışı vb. işlemleri sonuçlanana kadar yeni gelen yabancıların yer sıkıntısı nedeniyle spor salonunda barındırılmak zorunda kaldığı ifade edilmiştir. Ziyaret heyetince bahsi geçen spor salonu incelenmiş; salonun tavan düzeneklerinin söküldüğü ve lambalarının yanmadığı tespit

edilmiştir. Spor salonunun bulunduğu koridordaki tuvaletlerin sifonlarının kırık olduğu ve duşların kullanıma açık olmadığı görülmüştür.

37. Yapılan görüşmelerde yabancılar ibadethaneleri kullanamadıklarını; Cuma namazlarında imam eşliğinde namaz kılamadıkları için kendi cemaatlerini oluşturduklarını; bu nedenle Cuma namazı için idareden hutbe kitabı istediklerini; ancak bu konuda kendilerine yardımcı olunmadığını ifade ederken, idare her topluluğun ibadetini farklı şekillerde yerine getirmeyi tercih ettiğini, Cuma namazlarında kendi imamlarına uymak istediklerini belirtmişlerdir. İdari personellerden biri ise Cuma namazını kıldırmak için Merkeze gelen imamla yalnızca Merkez personelinin namaz kıldığını ifade etmiştir. Ziyaret heyeti her iki Merkezde de bir kadın bir erkek mescidinin bulunduğunu; mescitlerin yanında abdesthanelerin yer aldığını; ibadethanelerin ve abdesthanelerin temiz olmadığını; ziyaret esnasında her iki Merkezdeki ibadethanelerin de yabancılar tarafından kullanılmadığını, yabancıların odalarında, koridorlarda veya televizyon odalarında ibadet ettiklerini görmüştür.
38. Her iki merkezin duvarlarında özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin hak ve özgürlükleri ile merkez kurallarına ve yasaklarına ilişkin çok dilde hazırlanmış olan bilgilendirme afişleri görülmüştür.
39. Merkezlerde kantin hizmeti de sağlanmakta olup, kantindeki ürünlere ilişkin fiyat listelerinin çok dilde hazırlandığı görülmüştür.

C.2. ÖZGÜRLÜĞÜNDEN MAHRUM BIRAKILAN KİŞİLERE DAİR TUTUM, DAVRANIŞ VE HİZMETLERE İLİŞKİN TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

KAYIT

40. Merkeze girişte yapılan aramada öncelikle yabancıların eşyalarının X-Ray cihazından geçirildiği, daha sonra yabancıların cinsiyetine göre kadın veya erkek personel tarafından elle arandığı, üzerlerinden çıkan yasaklı ve kıymetli eşyaların emanete alındığı, kayıt işlemlerinin GİGM'nin "Geri Gönderme Merkezlerinde Uygulanacak Yönerge"sine ve yine GİGM tarafından gönderilen "Ön Değerlendirme Formu"na göre yapıldığı belirtilmiştir.
41. Ziyaret heyeti, ziyaret günü Ön Değerlendirme Formu aracılığıyla durumları tespit edilmeye çalışılan yabancılarla psikososyal destek servisinden bir personelin yaptığı görüşmelere tanık olmuştur. Görüşmelerin tercüman eşliğinde gerçekleşmesine özen

gösterildiği, Ön Değerlendirme Formunda yer alan hususların yabancıların anlayacakları şekilde kendilerine yöneltildiği görülmüştür.

42. Hassas gruplara mensup olan özgürlüğünden mahrum bırakılanların henüz Merkeze alınmadan ‘Ön Değerlendirme Formu’ ile incelendiği ve hassasiyet durumu tespit edilenlerin daha sonra sosyal çalışmacı ve psikologlar tarafından detaylı değerlendirmeye alındığı, sağlık sorunu olduğu tespit edilen yabancıların sağlık birimine yönlendirildiği ifade edilmiştir.

MÜRACAAT VE İDARİ/HUKUKİ SÜREÇLER

43. Merkez idaresi tarafından, bilgi belge talebimizde yer alan bugüne dek Merkezde kaç adli vaka yaşandığına ve bunlara ilişkin olarak ne yapıldığına ilişkin soruya cevaben, Merkezlerde yıllık ortalama 8 adli vakanın yaşandığı; bunların yabancıların kendine veya kamu malına zarar vermesi gibi olaylardan kaynaklandığı belirtilmiştir
44. GGM-1’de 30.07.2018 tarihinde bir güvenlik görevlisinin özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancı bir şahsın darp edildiğinin kamera kayıtlarından tespit edilmesi üzerine Merkez Müdür vekili tarafından idari soruşturma başlatılmış ve adli soruşturma başlatılması için gerekli girişimlerde bulunulmuştur. İdare, soruşturmaların neticeleri hakkında Kurumumuzu bilgilendirmiştir. Adli soruşturma neticesinde takipsizlik kararı verilmişse de idari soruşturma neticesinde güvenlik görevlisi hakkında 6 gün yevmiyeden kesme ve fiilin tekrarlanması halinde iş akdinin feshedileceğine dair karar verilmiştir.
45. Merkez idaresi bilgi ve belge talebimiz doğrultusunda; bugüne kadar Merkezde hayatını kaybeden iki kişinin olduğunu, söz konusu şahıslardan birinin 31.12.2015 tarihinde intihar ederek hayatını kaybeden Suriye uyruklu bir yabancı; diğerinin ise 05.09.2017 tarihinde hastanede 10 gün madde bağımlılığı tedavisi gördükten sonra Merkeze getirilen ve Merkezde fenalaştığı için yeniden hastaneye götürüldükten sonra hastanede hayatını kaybeden Afganistan uyruklu bir yabancı olduğu bilgisi verilmiştir.
46. Merkez İdaresi ayrıca, özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar tarafından dilekçe ile yapılan müracaatlara hukuki süreler içerisinde geri dönüş yapıldığını ve ziyaret tarihi itibarıyla Merkezde kalanların idari gözetim kararının iptali yönünde açtığı dört dava bulunduğunu ve davaların sürdüğünü ifade etmiştir.
47. Ziyaret sırasında gerçekleştirilen görüşmelerde özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerden bazıları; mevcut durumları, özgürlüğünden mahrum bırakılma nedenleri ve

gelecekleri hakkında yeterince bilgilendirilmediklerini ifade etmişlerdir. Pek çok kişi tarafından idare ile görüşme taleplerinin karşılanmadığını dile getirilmiş, fakat özgürlüğünden mahrum bırakılanların bilgilendirilmediği yönündeki iddialar Merkez idaresi tarafından reddedilerek serbest bırakılmaları yönündeki taleplerinin karşılanmamasının bilgilendirme eksikliği olarak değerlendirildiği, periyodik olarak özgürlüğünden mahrum bırakılan her yabancıyla aylık görüşmeler gerçekleştirildiği, bunun dışında da talep halinde bir aylık süre beklenmeksizin görüşme yapıldığı ifade edilmiştir.

48. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılarla yüz yüze yapılan görüşmelerde, yabancılar tarafından Merkezde çalışan görevlilerin kendileri ile iyi diyalog kurdukları ve herhangi bir sorun yaşamadıkları ifade edilmiştir.

DIŞ DÜNYA İLE İLETİŞİM, AÇIK HAVADAN FAYDALANMA VE SOSYAL FAALİYETLER

49. Açık havadan faydalanma hususunun GGM-1 ve GGM-2’de farklılık taşıdığı tespit edilmiştir. GGM-1’de özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar günde üç kez yemeklerden sonra ve sigara içmek istedikleri takdirde ise saat 21.00’den sonra açık havaya çıkarıldıklarını belirtirken, GGM-2’de kalan özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar bazı günler açık havaya hiç çıkarılmadıklarını söylemişlerdir. İdare tarafından da bu durum teyit edilmiştir. Dolayısıyla özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin bir kısmının açık havadan faydalandırılmadıkları tespit edilmiştir.
50. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar, idare tarafından verilen telefon kartlarının yetersiz olduğunu, beş kişiye bir kart verildiğini, aileleriyle görüşme konusunda sıkıntı yaşadıklarını iddia ederken idare ise telefon kartlarını mümkün olduğunca özgürlüğünden mahrum bırakılanlara dağıtmaya çalıştığını; ancak kartların kullanım süresinin ülkeden ülkeye değişmesinin de sürelerin kısa olmasında etkili olduğunu belirtmiştir.
51. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların bir kısmı Merkezdeki sosyal faaliyetlerden faydalanamadıklarını, bir kısmı sinema odasını hiç görmediklerini, üç ayda bir kere futbol/voleybol oynayabildiklerini, Merkezde bunun dışında bir sosyal faaliyet olmadığını belirtirken, psiko-sosyal destek servisi de özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların bu şikâyetlerini teyit ederek sosyal faaliyetlerin psikososyal destek servisinin yoğun

çabalarıyla ve istisnai bir biçimde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Bilgi ve belge talebimiz doğrultusunda idareden alınan belgede ise Merkezlerde futbol, voleybol, sinema, çocuklar için oyun salonu ve parkı, kütüphane gibi etkinliklerin bulunduğu; özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılara bu olanaklardan hava şartları ve güvenlik personelinin müsaitlik durumuna göre faydalandırıldığı ifade edilmiştir.

SAĞLIK

52. Her iki GGM’de de revir bulunmaktadır. Sağlık hizmetleri ziyaret tarihi itibariyle 8:00-17:00 mesaisine uygun şekilde çalışan bir doktor ve vardiyalı çalışan hemşireler tarafından yürütülmektedir. Hemşireler gece ve gündüz olmak üzere iki vardiya çalışmakta, acil durumlarda gece vardiyasındaki hemşire doktorun talimatları doğrultusunda işlem tesis edebilmektedir. Hemşire sayısının yetersizliği nedeniyle bazen ayın son on günü gece vardiyasına hemşire kalamamaktadır. Doktor ihtiyacı Aşkale Toplum Sağlığı Merkezi tarafından yapılan görevlendirmelerle karşılanmaktadır. Erzurum İl Sağlık Müdürlüğüne konuyla ilgili yazılan valilik imzalı 2 doktor, 2 hemşire ve sekiz nöbetçi sağlık görevlisi talebi bulunmakta olup ilgili kurumdan cevap beklenmektedir. Hastaneye sevk kritik durumlarda Aşkale Devlet Hastanesinden ambulans çağrılarak yapılmaktadır. Ancak Aşkale’de ambulans hazır bulunmadığında sevkler merkezlerin kendi araçlarıyla gerçekleştirilmektedir.
53. Ziyaret heyeti tarafından ziyaret edilen GGM-1’deki revirin genel olarak temiz ve aydınlık olduğu gözlemlenmiştir. Revir bölümünde “sağlık odası” tabelalı içinde sedye ve beşik bulunan bir oda, iki yataklı bir müşahede odası, depo olarak kullanılan bir laboratuvar ile muayene odası bulunmaktadır. Merkez doktoru sorulan sorular doğrultusunda aşağıdaki bilgileri ziyaret heyeti ile paylaşmıştır.
54. Merkezlerdeki en yaygın hastalık öz bakım eksikliğinden kaynaklanan kaşıntılı hastalıktır.
55. Merkezlerde EKG, nebulizatör, acil durum çantası ve gerekli ilaçlar mevcuttur. Hastaneye sevkler doktorun talimatı doğrultusunda gerçekleşmekte; hastalık öncelikle Merkezde kontrol altına alınmaya çalışılmakta; doktor zaman zaman hastaları tek tek sevk etmemek adına acil olmadığını değerlendirdiği hastaları topluca sevk etmekte; ancak bir hastanın sevk için on günden fazla beklenilmemektedir. Merkezin revir bölümündeki sağlık kayıtları da ziyaret heyetince incelenmiştir. Sağlık kayıtlarının tutulduğu defterde

hastaların şikâyetleri ve hastaneye sevk nedenlerinin eksik olduğu gözlemlenmiş; Merkez doktoruna bu hususla ilgili soru yöneltildiğinde hastaneye sevkler için münferit evrak düzenlenmesi gerektiği için ayrıca deftere kayıt yapmadıklarını belirterek sevk kâğıtlarını ziyaret heyetine göstermiştir.

56. Günde ortalama 100 hasta muayene edildiği için hasta yoğunluğu çok fazla olmasına rağmen muayene olmak isteyen herkes muayene edilmektedir.
57. Merkezde bulunan bazı yabancılarda diyabet ve tansiyon gibi kronik rahatsızlıklar bulunmakta, zaman zaman epilepsi hastaları da Merkeze gelmektedir. Bu durumda hastaların daha önce kullanmakta oldukları ilaçlara devam etmesine doktor kontrolünde izin verilmektedir.
58. Merkezlerde sağlık hizmetlerine ilişkin en büyük sorun dış rahatsızlıklarıdır. Merkezlerde dış doktoru bulunmadığı için hastalar Aşkale Devlet Hastanesine sevk edilmekte; ancak buraya giden hastaların dış problemleri ekipman veya tecrübe eksikliği nedeniyle çözülememektedir. Üniversite hastanesi Merkezlerdeki hastaları kabul etmemektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı hastaneye sevk yerine; apsesi olanlar antibiyotikle, diğer dış rahatsızlıkları ise ağrı kesici ile tedavi edilmeye çalışılmaktadır. Merkez doktoru, Merkezlerde dış hekimine ihtiyaç bulunduğunu, hastaların yaklaşık yüzde onunun dış rahatsızlıklarının olduğunu, bu nedenle dış hekiminin haftada 1 gün dahi gelmesinin büyük faydasının olacağını belirtmiştir.
59. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar, sağlık konusundaki en büyük sıkıntılarının kaşıntılı hastalık sorunu olduğunu, bir rahatsızlıkları olduğunda doktorla görüşme konusunda herhangi bir sorun yaşamadıklarını, doktorun uzaktan değil, dokunarak muayene ettiğini; doktor görüşmelerini tercüman eşliğinde olmasa da Türkçe bilen bir özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancı eşliğinde gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. İdare, kaşıntılı hastalık sorununu engellemek için düzenli aralıklarla ilaçlama çalışmalarının yapıldığını ifade etmiştir. Merkez idaresince ziyaret heyetiyle paylaşılan belgelerden 2018 yılının Nisan ayından Ekim ayına kadar her ay düzenli olarak ilaçlama yapıldığı tespit edilmiştir.

EĞİTİM

60. Her iki Merkezde de üçer derslik bulunmaktadır. Dersliklerin bir kısmı yetişkinler bir kısmı ise çocuklar için dizayn edilmiştir. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılardan bir kısmı dil öğrenme konusunda herhangi bir eğitim talebinde bulunmadığını belirtirken bir kısmı da talepte bulunmalarına rağmen güvenlik tarafından böyle bir imkân bulunmadığının söylendiğini ifade etmişlerdir. İdare tarafından ise yetişkinlere talep halinde Türkçe dersleri verildiği dile getirilmiştir. GGM-1’de genellikle çocuk kalmadığı için, GGM-2’de ise ziyaret tarihi itibariyle okulların tatil olması nedeniyle eğitim olmadığı ifade edilmiştir.

TEMİZLİK VE HİJYEN

61. İdare tarafından Merkezlerin temizliğinin temizlik personeli tarafından yapıldığı ifade edilmiştir. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar temizliğin genel olarak ortak alanların haftada iki-üç sefer olmak üzere temizlik personeli tarafından, alıkonuların odalarının temizliğinin ise kendilerince yapıldığını belirtmişlerdir. Merkezde temizlik personelinin sorumlu olduğu ortak kullanıma açık banyo ve tuvaletler ile çocuk oyun alanlarının temiz olmadığı görülmüştür.
62. Nevresimlerin yeni giriş olduğunda ve rutin olarak 15 günde bir kez değiştirildiği, Yabancılara kişisel temizlikleri için ihtiyaç duydukları şampuan, sabun vb. temizlik malzemeleri verildiği öğrenilmiştir.
63. Merkez idaresi çamaşırhanelerin yabancılar tarafından kullanılabilmekte olduğunu; ancak yabancıların genellikle çamaşırlarını ellerinde yıkamayı tercih ettiklerini aktarmıştır. Merkez çamaşırhanesindeki görevli personel ise haftada bir gün kıyafetlerin, 10-15 günde bir nevresimlerin yıkandığını; kişilerin istediği kadar çamaşır verebildiğini ifade etmiştir. Özgürlüğünden mahrum bırakılanlar ise çamaşırlarını kendilerinin yıkadıklarını; çamaşırlarını yıkamak için kendilerine bilgilendirme yapılmadığını ve file verilmediğini iddia etmişlerdir. Ziyaret heyeti de özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların çamaşır yıkama imkanları hakkında bilgi sahibi olmadıklarını, çamaşırlarını pet şişelerin kapak kısımlarını keserek yaptıkları leğenlerde yıkadıklarını; banyoda veya pencere demirlerinde kuruttuklarını görmüştür.

64. Yapılan görüşmelerde özgürlüğünden mahrum bırakılan birçok yabancı yeterli sayıda kıyafetleri olmadığı için kıyafet istediklerini; ancak taleplerinin karşılıksız kaldığını dile getirmiştir. Merkez idaresiyle yapılan görüşmelerde yabancılara imkanlar ölçüsünde kıyafet verilmeye çalışıldığı; Merkezlere girişi yapılan her yabancıya terlik verildiği, ziyaret günü itibarıyla kıyafet taleplerinin tekrar dikkate alınacağı ifade edilmiştir.

REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN DURUMU

65. Merkez İdaresi tarafından yaş tespiti yapılmak üzere kemik testi yapılan refakatsiz çocukların⁴ test sonucu çıkıncaya kadar nerede barındırılacakları konusunda yaşadıkları sıkıntılar dile getirilmiştir. GİGM tarafından GGM'lere gönderilen yazıda yürürlükteki mevzuat hükümleri⁵ göz önünde bulundurularak refakatsiz çocukların hiçbir koşulda GGM'lerde barındırılmaması gerektiği hususu özellikle vurgulanmaktadır. Ne var ki Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğü kemik yaşı tespit edilene kadar refakatsiz olduğundan şüphe edilen çocukları kurumlarında barındırmak istememektedir. Merkez İdaresi refakatsiz çocukları Merkezlerde kesinlikle barındırılmadığını; ancak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğünün bu konuda kendilerine zorluk çıkarmamalarının mevzuata uygun bir şekilde çalışmalarını kolaylaştıracağını ifade etmişlerdir.

66. 2016 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 123 üncü maddesinde refakatsiz çocuklara ilişkin hususlar düzenlenmektedir. Buna göre *“Yaşı, bir belge ile kanıtlanamayan ve on sekiz yaşından büyük olabileceği şüphesi bulunan başvuru sahiplerinin ve düzensiz göçmenlerin, fiziksel ve psikolojik değerlendirmesini içeren kapsamlı yaş tespiti valiliklerce yaptırılır.(...) Yaş tespiti istenen başvuru sahibi veya düzensiz göçmen, hakkında kesin rapor verilmeye kadar yetkili kamu kuruluşunca ya da bu kuruluşça uygun görülecek başka bir yerde*

⁴ 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”nda refakatsiz çocuk *“Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye’ye gelen veya Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk”* olarak tanımlanmaktadır.

⁵ 03/07/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 17/04/2016 tarihli ve 29656 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının 20/10/2015 tarihli ve 152065 sayılı Refakatsiz Çocuk Yönergesi.

barındırılır. On altı yaşını doldurmuş olanlar, düzensiz göçmen ise özel koşullar sağlandığında geri gönderme merkezlerinde; başvuru sahibi veya uluslararası koruma statü sahibi ise kabul ve barınma merkezlerinde de barındırılabilir.” Hükümde yaş tespiti istenen başvuru sahibi veya düzensiz göçmenin hakkında kesin rapor verilinceye kadar yetkili kamu kuruluşunca ya da bu kuruluşça uygun görülecek başka bir yerde barındırılacağı ifade edilmişse de yetkili kamu kuruluşu açıkça belirtilmemektedir.

67. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 23 üncü maddesinin 4 üncü fıkrasında “*Refakatsiz çocuklar, esas olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı koordinesinde barındırılır. Ancak uygun koşullar sağlandığında refakatsiz çocuklar, geçici barınma merkezlerinin ayrı bir bölümünde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kontrol ve sorumluluğunda AFAD ile işbirliği halinde barındırılabilir.*” hükmü yer almaktadır.

68. Refakatsiz Çocuk Yönergesi'nin 6 ncı maddesinde “*Yaşını ispatlayacak herhangi bir kimlik belgesi bulunmayan, fiziki gelişimi ile beyan ettiği yaşı uyumlu görülmeyen çocuklar için İl Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından yaş tespit raporu alınacağı; yaş tespiti istenen yabancılar, hakkında kesin rapor verilinceye kadar fiziksel gelişimine uygun Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce oluşturulacak kabul ve barınma merkezinde barındırılacağı*” belirtilmektedir.

69. Geçici Koruma Yönetmeliği refakatsiz çocuklarla ilgili yetkili kamu kurumunun Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olduğunu ifade ederken Refakatsiz Çocuk Yönergesinde yaş tespiti yapılan kadar yabancıların Göç İdaresi Müdürlüğünce oluşturulacak kabul ve barınma merkezlerinde barındırılacağı belirtilerek bu konudaki yetki GİGM'ne verilmektedir. Erzurum'da Emniyet Müdürlüğü tarafından yakalanan yabancı doğrudan GGM'ye getirilmektedir. Erzurum'daki kabul ve barınma merkezinin Geri Gönderme Merkezine dönüştürülmesi sonucunda Erzurum'da bir Kabul ve Barınma Merkezi bulunmamaktadır.

D. TAVSİYELER

D.1. Merkez İdaresine Yönelik Değerlendirme ve Tavsiyeler

70. Merkez Müdür Vekilinin ve Merkezde görev yapan uzman/uzman yardımcıları ile psikososyal destek servisi görevlilerinin insan hakları temelli bakış açısı ve özverisi ziyaret heyeti tarafından takdirle karşılanmıştır. Bu çerçevede Merkezdeki işkence ve kötü muamele iddiaları konusundaki hassasiyet; özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların

sınır dışı ve serbest bırakma işlemlerinin ivedilikle tamamlanması, özellikle ailelerin özgürlüğünden mahrum bırakılma sürelerinin bir haftayı geçmemesi konusunda gösterilen özen ve refakatsiz çocukların Merkezde barındırılmaması hususunda mevzuatın ciddiyeyle uygulanması Merkez idaresinin çabalarının en somut örnekleridir.

71. Merkezlerde özgürlüğünden mahrum bırakılanların açık havadan faydalanmaları Merkezde görev yapan güvenlik görevlilerinin yoğunluğuna bağlı olarak değişmesi bu konuda 77 güvenlik görevlisinin çalıştığı GGM-1 ve 28 güvenlik görevlisinin çalıştığı GGM-2’de barındırılanların farklı uygulamalara maruz kalmalarına neden olmaktadır. AIÖK standartlarına göre, özgürlüğünden mahrum bırakılan herkesin her gün açık havada en az bir saat egzersiz yapabilmesi gerekmektedir.⁶ GGM-2’de bulunan özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılar bazı günler açık havaya hiç çıkamamaktadırlar. Bu sorunun çözümü için öncelikli olarak personel sayısının artırılması gerektiği; imkanlar böyle bir çözüme ulaşma konusunda elverişli olmadığı takdirde güvenlik görevlilerinin her ikisinin kapasitesi de 750 olan ve ziyaret tarihinde 627 kişinin barındırıldığı GGM-1 ve 530 kişinin barındırıldığı GGM-2’de özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancı sayısı ile orantılı olarak çalıştırılabileceği ve Merkezlerdeki sosyal aktivite olanaklarından özgürlüğünden mahrum bırakılanların eşit bir biçimde ve daha sık faydalandırılması gerektiği;
72. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların öz bakım eksikliği nedeniyle yaşadıkları kaşıntılı hastalığa ve bulaşıcı hastalıklara çözüm olmak üzere önleyici sağlık hizmetleri kapsamında bilgilendirme çalışmalarının yapılmasının ve ayrıca ortak kullanıma açık olan banyo ve tuvaletler ve çocuk oyun alanları olmak üzere ortak kullanım alanlarının temizliği hususunda daha dikkatli davranılmasının bulaşıcı hastalık riskinin oldukça fazla olduğu GGM’de bu riskin önüne geçebilmek için gerekli olduğu;
73. Özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların çamaşırhaneden faydalanabileceklerine dair bilgilendirme yapılmasının söz konusu kişilerin hem kendi banyolarında çamaşır yıkayıp kurutmalarının oluşturduğu sorunları hem de kaşıntılı hastalık sorununu azaltabileceği;
74. Merkez İdaresi tarafından özgürlüğünden mahrum bırakılanlara telefon kartları dağıtılırken kartların ülkelere göre kullanımı göz önünde bulundurularak dağıtım yapılmasının kişilerin yakınlarıyla daha adil şartlarda görüşmelerini sağlamak için gerekli olduğu;

⁶ Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (AIÖK), AIÖK Standartları, m. 48.

75. Nelson Mandela Kurallarında, “*Şartlar elverdiği ölçüde her mahpusun kurumda verilen din hizmetlerine katılması ve mensubu bulunduğu mezhebin gerekleri ve ibadeti ile ilgili dinsel kitapları bulundurması sağlanarak, dinsel ihtiyaçlarını karşılamasına izin verileceği*” belirtildiğinden;⁷ Yine, Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik’te Merkezlerin çalışma esasları bölümünde, Merkezlerin kurulması, işletilmesi ve işlettilmesinde ve bu Yönetmelik kapsamında verilecek hizmetlerin yerine getirilmesinde, barınanların inanç ve ibadet özgürlüklerine saygı gösterilmesi esasına göre hareket edileceği belirtildiğinden⁸ özgürlüğünden mahrum bırakılanların, din ve inanç özgürlüğünden daha geniş bir şekilde faydalanabilmeleri için abdesthane ve ibadethanelerin sık sık temizlenmesi ve kullanıma hazır halde bulundurulması; doğası gereği toplu ibadeti gerektiren Cuma namazlarında özgürlüğünden mahrum bırakılanların da Merkeze gelen imamla cemaat eşliğinde namaz kılacakları konusunda bilgilendirme yapılması; inançları gereği kendi cemaatlerini oluşturmak isteyen özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılara ise talep ettikleri dini kitapların sağlanması gerektiği;
76. Yoğun göç hareketlerinin olduğu dönemlerde topluca ve kalabalık olarak Merkeze alınması gereken yabancılarla ilgili olarak Merkez İdaresinin söz konusu kişileri Merkezlere kabul etmeme gibi bir alternatiflerinin olmadığı göz önünde bulundurulduğunda İdarenin Merkezlerde bulunan diğer yabancılardan sınır dışı vb. işlemleri sonuçlanana kadar yeni gelen yabancılara mecburen spor salonunda barındırmaları anlaşılacakla birlikte spor salonunun tadilatına öncelik verilmesi ve spor salonunun bulunduğu koridordaki duşların kullanılabilir duruma getirilmesi gerektiği ;
77. Merkez doktorunun ve diğer sağlık görevlilerinin yoğun ve özverili çalışmaları da ziyaret heyeti tarafından takdirle karşılanmıştır. Bununla birlikte hastaneye sevki gereken hastaların bekletilmeksizin derhal sevk edilmesi gerektiği ve hasta kayıtlarının defterde yer almasının riskli bir sağlık sorununun geçmişe yönelik incelenmesi durumunda arşivlerin erişilebilirliği açısından kolaylık sağlayacağı;
78. Merkez idaresinin şehirdeki sivil toplum kuruluşları ve ilgili kamu kurumları ile işbirliği yaparak özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancılardan kıyafet ihtiyaçlarını karşılamaları gerektiği;

⁷ BM Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları), Kural 66.

⁸ Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik, m. 4/g.

D.2. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne Yönelik Tavsiyeler

79. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından Geri Gönderme Merkezlerinde görev yapmakta olan uzman ve uzman yardımcılarını başta olmak üzere bütün personele yönelik olarak hazırlanan eğitim müfredatına işkence ve kötü muameleyi inceleme ve belgeleme eğitiminin dahil edilmesi gerektiği;
80. Toplam kapasitesi 1500 olan Merkezlerde görev yapmakta olan il göç uzman ve uzman yardımcısı sayılarının toplam 12 kişiden ibaret olduğu göz önünde bulundurularak imkânlar ölçüsünde bu sayının artırılmasının iş yükünü azaltacağı ve verimliliği arttıracığı;

D.3. Sağlık Bakanlığı'na Yönelik Tavsiyeler

81. Merkezde sağlık hizmeti hâlihazırda İl Sağlık Müdürlüğü tarafından görevlendirilen sağlık personeli tarafından yürütülmektedir. Ancak görevlendirilen personel sayısı Merkezlerdeki özgürlüğünden mahrum bırakılan sayısı göz önünde bulundurulduğunda yetersiz olduğundan en azından her iki Merkez'de iki ayrı doktorun görev yapmasını ve her gece Merkezlerde nöbetçi hemşirenin kalmasını sağlayacak şekilde artırılması gerektiği;
82. En azından haftada bir gün olmak üzere Merkezlerde bir dış hekiminin görevlendirilmesinin, hem Merkezde görev yapan doktorların dış rahatsızlıklarından kaynaklanan iş yoğunluğunu azaltacağı hem de özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancıların tedavilerini kolaylaştıracağı;

D.4. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüklerine Yönelik Tavsiyeler

83. Erzurum gibi Kabul ve Barınma Merkezi olmayan illerde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüklerinin refakatsiz çocuk olduğuna ilişkin şüphe taşıyan şahısları kemik yaşı tespiti gerçekleşene kadar kendi kurumlarında barındırmasının hukuki olarak uygun olmayan işlemlerin tesis edilmesinin önüne geçeceği;

Hususlarının tavsiye edilmesi değerlendirilmektedir.